

Village and Development

Vol.28, No.110, Summer 2025

Research Paper

Examining the Factors Affecting Attitudes towards Multiple Children among Women and Men in Rural Sistan

*M. Mohammadghasemi*¹ , *M. Palouj*² , *M. Naderianfar*³

Received: 3 November, 2024 **Revised:** 12 March, 2025 **Accepted:** 12 April, 2025

Abstract

Introduction

The declining fertility rate in Iran poses a significant demographic challenge. Understanding fertility patterns in different regions, particularly rural areas like Sistan, can shed light on the factors influencing this trend. This study aims to analyze the socioeconomic and cultural factors influencing family size and migration in rural Sistan. Data was collected through questionnaires and direct observation from 105 randomly selected women and men aged 18-65 in Sistan villages in 2023. Statistical analysis using logistic regression models revealed that higher income levels and male employment were associated with a higher number of children. Religious beliefs and practices also played a significant role in fertility decisions, while age and female employment were negative predictors for having more children.

-
1. Corresponding Author and Assistant Professor of Economic, Social and Extension Research Department, Sistan Agricultural and Natural Resources Research and Education Center (AREEO), Zabol, Iran. (M.Mghasemi@areeo.ac.ir)
 2. Associate Professor, Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran.
 3. PhD Rural Planning, Sistan Agricultural and Natural Resources Research and Education Center (AREEO), Zabol, Iran.

DOI: 10.30490/rvt.2025.367309.1632

Materials and Methods

This descriptive study collected data through questionnaires covering economic and sociocultural dimensions.

Results and Discussion

The study investigated the relationship between income levels, male and female employment, and fertility rates in rural Sistan. The findings highlighted the complex interplay between these factors and their impact on population trends.

Conclusions

The analysis showed a positive correlation between income levels, male employment, and fertility rates. Religious beliefs and practices were also influential in family size decisions. However, women's age and employment were negatively correlated with having more children. Addressing these factors is crucial to prevent population decline and sustain rural communities in Sistan.

Keywords: Employment, Number of Children, Socio-Economic Factors, Sistan.

روستا و توسعه

سال ۲۸، شماره ۱۱۰، تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد فرزندآوری از دیدگاه زنان و مردان

روستایی سیستان

محمود محمدقاسمی^۱ ، مجتبی پالوج^۲ ، مهدی نادریان فر^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۱۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱/۲۳

چکیده

کاهش میزان باروری در ایران به‌عنوان یکی از چالش‌های مهم گذار جمعیت شناختی مطرح است. در این میان، بررسی الگوهای باروری در مناطق مختلف کشور از جمله مناطق روستایی سیستان، می‌تواند به شناخت بهتر عوامل مؤثر بر این پدیده کمک کند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد فرزندآوری در خانواده‌های روستایی سیستان انجام شد. داده‌های میدانی مورد نیاز مطالعه از روش پیمایشی (پرسش‌نامه و مشاهده مستقیم) در سال ۱۴۰۳ جمع‌آوری شد. نمونه آماری تحقیق را تعداد ۱۰۵ زن و مرد ۶۵-۱۸ ساله روستاهای سیستان تشکیل داده‌اند که به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. نتایج نشان داد که در بعد اقتصادی، تأثیر افزایش سطح درآمد و اشتغال مردان به ترتیب با ضریب ۴/۵۸ و ۲/۱۲ و در بعد اجتماعی، تمایل به فرزندآوری بیشتر و تأثیرگذاری شرکت بیشتر زنان و مردان در آیین‌های مذهبی

۱. نویسنده مسئول و استادیار اقتصاد کشاورزی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی سیستان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، زابل، ایران. (m.mghasemi@areeo.ac.ir)

۲. دانشیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.

۳. دکتری برنامه‌ریزی روستایی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی سیستان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، زابل، ایران.

DOI: 10.30490/rvt.2025.367309.1632

به ترتیب با ضریب ۴/۳۶ و ۳/۴۵ بر نگرش و تمایل به افزایش تعدد فرزندان به طور معنی داری اثرگذار است. همچنین بر اساس نتایج، حد مطلوب تعدد فرزندان از دیدگاه زنان و مردان روستایی پنج فرزند است به طوری که بالاتر از آن والدین تمایلی به فرزندآوری ندارند. همچنین سن با ضریب ۰/۷۰ و شاغل بودن زنان با ضریب ۲/۱۲ به عنوان متغیرهای پیش‌بینی‌کننده با تأثیر منفی برای داشتن چهار فرزند یا بیشتر عمل می‌کنند.

کلید واژه‌ها: اشتغال، تعداد فرزند، عوامل اقتصادی - اجتماعی، سیستان.

مقدمه

طی دهه‌های گذشته، تغییرات گسترده‌ای در ساختار و کنش‌های جمعیتی خانواده‌ها، به‌ویژه در باروری و فرزندآوری در سطح جهان رخ داده است. جامعه ایران نیز از این تغییر و تحولات تأثیر پذیرفته است. تمایلات باروری و تغییر در رفتار و تعداد فرزندان مطلوب، یکی از مقوله‌هایی است که علاوه بر نقش مهم در تغییرات سطوح باروری و تأثیر قاطع بر میزان رشد جمعیت، بر ترکیب و ساختار جمعیت نیز تأثیر خواهد گذاشت (Hasani et al., 2019). بر این اساس باروری و فرزندآوری از مقوله‌های مهم حوزه جمعیت‌شناسی است و تحت تأثیر عوامل متعدد جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی توسعه پایدار برای کشورهای با سطح باروری پایین محسوب می‌شود (Ghasemi Ardahai, 2017). فرزندآوری از عوامل مهم در علم جمعیت است و از جمله موضوعاتی است که در حوزه مسائل اجتماعی و فرهنگی اهمیت بسزایی دارد. تغییرات جمعیتی به‌ویژه کاهش باروری در ایران به تغییرات زیادی در ساختار سنی جمعیت منجر شده است (Rahnema et al., 2022). نسبت جمعیت شهرنشین کشور از ۳۱/۴ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش پیدا کرده است. بنابر مطالعات جمعیت‌شناسی کاهش محسوس الگوی زندگی روستایی و الزامات الگوی شهرنشینی یکی از دلایل کاهش فرزندآوری در دهه‌های اخیر بوده است. از طرف دیگر، بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵، میزان باروری کل در استان سیستان و بلوچستان به ترتیب برابر با ۳/۶۰ و ۳/۹۶ فرزند بوده است. این در حالی است که میزان باروری کل کشور در این سال‌ها برابر با ۱/۸ و ۲/۰۱ فرزند بوده است. به‌هرحال، بر اساس نتایج به دست آمده، در استان سیستان و بلوچستان، تعداد ایده‌آل فرزند در بین ساکنان مناطق روستایی، بیشتر از شهرنشینان است. به‌عبارت‌دیگر، تمایل به فرزندآوری در بین ساکنان مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری

است. بنابراین در این پژوهش عوامل تأثیرگذار بر تمایل به فرزندآوری و تعدد فرزندان از دیدگاه زنان و مردان روستایی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مبانی نظری

صاحب‌نظران علوم اجتماعی و رفتاری در سطوح خرد و کلان پدیده رفتار باروری را بررسی کرده‌اند. در سطح کلان عوامل فرهنگی، محیطی - اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را در باروری مؤثر می‌دانند و در سطح خرد نیز به انگیزه‌های شخصی، سلیقه‌ها، نگرش‌های افراد و طرز تلقی افراد اهمیت می‌دهند (Ghasemi Ardahai, 2017). عوامل متعددی مانند نیاکان، اصل و نسب، تمکن مالی، مفید بودن از لحاظ شغلی و میزان و نوع تحصیلات در پایگاه اجتماعی افراد مؤثرند (Malek, 2007). اسکیربک رابطه منفی بین پایگاه اجتماعی و باروری را مطرح کرد (Skirbekk, 2008). والدین تحصیل کرده با رتبه شغلی بالا و پردرآمد به ابزارهای کنترل باروری دسترسی دارند و خواستار فرزند کمتری هستند. لیکن والدین با پایگاه اجتماعی پایین (طبقه شغلی و درآمد پایین) به لوازم کنترل و بارداری دسترسی کمتری دارند و بنابراین فرزندان بیشتری را خواهند داشت (Ghasemi, 2017).

در نظریه اقتصادی باروری این استدلال مطرح است که تصمیم‌گیری در مورد اندازه خانواده تحت تأثیر وضعیت اقتصادی خانوار قرار دارد. تصمیم‌گیرندگان تولید مثل عاملانی هستند که از لحاظ اقتصادی عقلانی عمل می‌کنند و با توجه به عوامل اقتصادی رفتار باروریشان را تنظیم می‌کنند (Hosseini, 2004). کالدول (Caldwell, 1982) بر این باور است که برای درک انتقال و کاهش باروری باید به ماهیت جوامع توجه شود. او دو دسته جوامع را از یکدیگر تمیز می‌کند. دسته اول، جوامع سنتی است که در شرایط باروری طبیعی به سر می‌برند. ارزش‌های بالایی برای فرزندان قائل هستند، به کمیت فرزندان اهمیت می‌دهند و در این جامعه فرزندان منافع اقتصادی دارند. دسته دوم، جامعه جدید مبتنی بر اقتصاد مدرن است. در این دست از جوامع، ارزش پایینی از نظر اقتصادی به فرزندان داده می‌شود، به کیفیت فرزندان توجه می‌شود و فرزند دارای بار اقتصادی است. کالدول هر دو نوع رفتار باروری را عقلایی می‌داند؛ زیرا با شرایط جامعه همخوانی دارد.

اگرچه این نظریه‌ها بسیار مهمند، اما مهمترین ضعفشان این است که تحت تأثیر رویکرد عینی و واقع‌گرا بوده و بر وجوه عینی و عقلانی رفتار باروری تأکید کرده و از توجه به ارتباط

رفتارها و نگرش‌های باروری با دیگر ابعاد اجتماعی و فرهنگی غفلت کرده‌اند (Abbas & Shawazi, 2014).

صاحب‌نظرانی از جمله کالدول (Caldwell, 1982) با نقد نظریه اقتصادی باروری تأکید کردند که والدین همواره تصمیمات خود در مورد فرزندان را بر پایه اصول اقتصادی اتخاذ نمی‌کنند. آنان عوامل فرهنگی و تغییر ایده‌ها و آمال خانواده‌ها را عامل برتر در تبیین باروری دانسته و معتقدند که هرچند عوامل اقتصادی ممکن است در تبیین تفاوت باروری در منطقه‌ای مؤثر باشند، ولی توجه به ایده‌ها و فرهنگ هر جمعیتی در مطالعه انتقال جمعیتی ضروری است.

لستاق و نیدرت (Lesthaeghe & Neidert, 2006) استدلال می‌کند که تغییرات الگوی باروری در دوران گذار، صرفاً یک امر اقتصادی و محاسباتی نبوده، بلکه این گذار همراه با تغییر نگرش نسبت به امور این جهانی است که در غرب رخ داده است.

نظریه گذار دوم جمعیتی از نظریاتی است که در قالب تبیین‌های ایده‌ای و نگرشی به تحلیل و تبیین تحولات رفتارهای جمعیتی و الگوهای نوظهور خانواده در کشورهای پیشرفته صنعتی می‌پردازد (Van de Kaa, 2003). این نظریه تأکید بیشتری بر نقش تغییرات نگرشی و فرهنگی در شکل دادن به ایده‌آل‌های فردی در مورد خانواده و تبیین تحولات خانواده در کشورهای صنعتی به‌ویژه بعد از جنگ جهانی دوم دارد.

عوامل اجتماعی - فرهنگی سایر عوامل اثرگذار بر باروری را تشکیل می‌دهند. مذهب قطعاً متغیر تبیینی مهمی در باروری است. ایدئولوژی‌های مذهبی نظامی از ارزش‌ها و هنجارها را در زمینه ازدواج، بعد خانوار، نقش‌های جنسیتی، کنترل مولید، سقط جنین و . . . به وجود می‌آورند که بر ترجیحات فرزندآوری و انتخاب وسایل پیشگیری از حاملگی تأثیر می‌گذارند (Hosseini, 2013).

به‌هرحال، در دهه‌های اخیر، تحقیقات متعددی در موضوع فرزندآوری و تعیین کننده‌های تعداد فرزند انجام شده است که هر کدام از زوایای خاصی این موضوع را ارزیابی کرده‌اند. براساس مستندات بیشترین میزان باروری مربوط به دهه اول انقلاب (۱۳۵۸ تا ۱۳۶۷) است. در دهه‌های اول، هم راستا با شعار فرزند کمتر، زندگی بهتر، محتوای کتاب‌های جمعیتی، گرایش به فرزند کمتر را تشویق می‌کردند. در برخی از این کتاب‌ها به صراحت نوشته شده است: خوشبخت و سعادت‌مند کودکی است که پدر و مادر او با فرزند کمتر محیط مناسب‌تری برای او فراهم کنند تا آنچه در نهاد و سرشت او نهفته است، شکوفا شود (Faiz, 2016).

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد.....

در پژوهش شرفلر (Shreffler, 2016) در ایالات متحده، زنانی که دارای موقعیت شغلی بهتر هستند، تمایل به فرزندآوری کمتری دارند ولی با بالا رفتن سن، تمایل به فرزندآوری در بین آنها زیاد می‌شود.

شاپیرو و تامباش (Shapiro, 2017) در خصوص باروری، قومیت و تحصیلات در جمهوری دموکراتیک کنگو با انجام مطالعه‌ای نشان دادند که با افزایش تحصیلات، میزان باروری کاهش و با افزایش سن میزان باروری افزایش می‌یابد. همچنین گروه‌های قومی مختلف، رفتارهای باروری متفاوتی از خود نشان می‌دهند.

عرفانی و شجاعی (Erfani & shojaei, 2017) به بررسی شرایط زندگی و تعداد مطلوب فرزندان در شهر تهران پرداخته‌اند. بر اساس یافته‌ها، میانگین تعداد فرزندان مطلوب در شرایط زندگی واقعی و ایده‌آل زندگی به ترتیب $1/6$ و $2/2$ فرزند اظهار شده است. با افزایش سطح تحصیلات، سن ازدواج و درآمد و با کاهش دینداری، تعداد مطلوب فرزند کاهش می‌یابد. همچنین، ساکنین مناطق جنوبی تهران تعداد فرزندان مطلوب بیشتری را اظهار کردند.

حسینی و همکاران (Hasani et al, 2019)، عوامل مؤثر بر تعداد ایده‌آل فرزندان در خانواده در استان سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاصل از برآورد رگرسیون چندمتغیره نشان داد که متغیرهای استفاده از رادیو و تلویزیون و روزنامه، نگرش جنسیتی مدرن، تأثیر منفی و معنی‌دار، و متغیرهای سن، هزینه خانوار، قومیت و بُعد مناسکی دینداری اثر مثبت و معنی‌دار بر تعداد ایده‌آل فرزند دارند. همچنین تأثیر سایر متغیرها بر تعداد ایده‌آل فرزند، تحت تأثیر متغیر دینداری (بُعد مناسکی) است.

رهنما و همکاران (Rahnama et al., 2022) به بررسی عوامل مرتبط با فرزندآوری در ایران پرداخته‌اند. بررسی ۳۸ مقاله بر روی زنان و مردان در مناطق مختلف ایران نشان داد که عواملی مانند سطح تحصیلات، وضعیت اقتصادی - اجتماعی، دینداری، رتبه شغلی، شغل، محل سکونت، قومیت، سن ازدواج، نگرش والدین، خانواده‌گرایی و دسترسی به روش‌های پیشگیری از بارداری از عوامل مرتبط با فرزندآوری در ایران بودند.

نجفی اصل (Najafi Asl, 2022)، عوامل غیراقتصادی عدم تمایل زنان به فرزندآوری را مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان دهنده آن است که کاهش منافع احساسی فرزند ناشی از تغییرات ارزشی می‌تواند دلیلی بر این امر باشد که زوجین برای کسب لذت و اوقات فراغت

جایگزین‌های دیگری غیر از فرزند داشته باشند و عدم اطمینان به تداوم زندگی زناشویی آن‌ها را ترغیب به فرزند کمتر، تحصیلات بالاتر و شغل درخور می‌کند.

عربی و همکاران (Arabi et al., 2023) در پژوهشی به شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فرزندآوری در ایران پرداخته‌اند. براساس روش مارکوس، عوامل پیگیری سیاست برابری جنسیتی در تمامی رشته‌ها، سبک زندگی مدرن، میزان سازگاری و انسجام، وضعیت مسکن و اشتغال زنان جوان به ترتیب بیشترین اولویت را داشتند.

مکوندی و همکاران (Makvandi et al., 2023) عوامل مؤثر بر فرزندآوری در مادران تک فرزند و چند فرزند را مورد بررسی قرار داده‌اند. طبق نتایج این تحقیق می‌توان گفت که مسائل اقتصادی از جمله اولین عوامل تأثیرگذار بر فرزندآوری بوده است. به نظر می‌رسد صرفاً با تبلیغات نمی‌توان در زمینه افزایش فرزندآوری و پیشگیری از نرخ رشد تکریمی قدم برداشت.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در اکثر مطالعات با استفاده از روش تحقیق پیمایش نقش عوامل اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و اقتصادی در رفتار، گرایش و ایده‌آل‌های باروری افراد (به‌ویژه زنان متأهل) سنجیده شده است. در این مطالعه با در نظر گرفتن جوانب کلی سعی می‌شود تا علاوه بر بررسی حد مطلوب فرزندآوری از دیدگاه زنان و مردان روستایی به عوامل مؤثر بر نگرش نسبت به تمایل فرزندآوری دخیل در این پدیده نیز بررسی می‌شود. با توجه به مطالب گفته شده، مدل مفهومی تحقیق در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر عوامل تأثیرگذار بر تمایل به فرزندآوری و تعدد فرزندان از دیدگاه زنان و مردان روستایی را مورد بررسی قرار می‌دهد. در این راستا، مدل رگرسیون انتخاب دوگانه برآورد و اثرات نهایی و علامت مربوط به ضرایب متغیرها (حد مطلوب فرزندآوری از دیدگاه زنان و مردان روستایی) بررسی و تحلیل شد. برای این منظور، با توجه به ماهیت متغیر وابسته (تمایل به فرزندآوری)، مدل رگرسیون لاجیت استفاده شد. در رگرسیون لاجیستیک ضرایب متغیرهای مستقل برآورد می‌شود؛ لیکن رویکرد تحلیل نتایج و ضرایب متفاوت است. شکل کلی الگوی لاجیت به صورت زیر است:

$$P(Y = 1|\beta'X) = 1/(1 + \exp(\beta'x)) \quad (1)$$

از رابطه ۱ اثر نهایی متغیر فرضی X_r به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$f(\beta'x)\beta_r \frac{\partial p}{\partial x} = \quad (2)$$

آنچه در استفاده از مدل لاجیت مد نظر است، در درجه اول به دست آوردن احتمال عوامل مؤثر بر تعداد اولاد در منطقه روستایی سیستان است و در درجه دوم استخراج اثرات نهایی هر یک از متغیرهای توضیحی است. اثر نهایی، تغییر در میزان احتمال رخ دادن متغیر وابسته در ازاء یک واحد افزایش در متغیرهای توضیحی را نشان می‌دهد.

لازم به ذکر است که تفسیر مقادیر ضرایب مدل لاجیت پیچیده است؛ چراکه ضرایب برآورد شده حاصل یک مدل دو گزینه‌ای است که نمی‌تواند به‌عنوان اثر نهایی روی متغیر وابسته تفسیر شود. اثر نهایی X_j روی احتمال شرطی به وسیله تابع زیر تعیین می‌شود:

$$\frac{\partial E(y|x, \beta)}{\partial x_j} = f(-x'\beta) \cdot \beta_j \quad (3)$$

در رابطه بالا، $f(x) = df(x)/dx$ تابع چگالی $f(x)$ است. همچنین باید توجه داشت که β_j به وسیله عامل f که خود بستگی به مقادیر همه توضیح‌دهنده‌ها در بردار X دارد، وزن دار می‌شود. از آنجا که تابع f همیشه دارای مقدار مثبت است، علامت اثر نهایی به علامت β_j بستگی دارد. به عبارت دیگر، اگر β_j عددی مثبت باشد، X_j باعث افزایش احتمال وقوع متغیر وابسته می‌شود.

داده‌ها و اطلاعات

این مطالعه از نوع توصیفی است و داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. اطلاعات جمع‌آوری شده شامل هفت مولفه در ابعاد اقتصادی (۱۲ شاخص) و اجتماعی فرهنگی (۱۳ شاخص) است. داده‌های میدانی مورد نیاز مطالعه از روش پیمایشی (پرسش‌نامه و مشاهده مستقیم) در سال ۱۴۰۳ جمع‌آوری شد. نمونه آماری تحقیق را تعداد ۱۰۵ زن و مرد ۶۵-۱۸ ساله روستاهای سیستم‌های تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برآورد شد.

$$n = \frac{Nt \times pq}{Na + t^2 pq} \quad (4)$$

در رابطه بالا، n تعداد حجم نمونه، N حجم گروه هدف مورد بررسی (۴۶۰۰۰ زن و مرد ساکن در مناطق روستایی سیستم‌های تشکیل داده‌اند) که از این تعداد ۱۴۵ نفر زن و مرد به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند، a مقدار خطای قابل قبول (۰/۵)، t سطح اطمینان (۱/۹۶)، P برآوردی از نسبت افرادی از جامعه که از تمایل به فرزند آوری رضایت دارند (براساس مطالعات انجام شده در سطح کشور این نسبت تقریباً برابر ۵۳ درصد است) و q برآوردی از نسبت افرادی از جامعه که از تمایل به فرزندآوری رضایت ندارند ($q=1-p$) را نشان می‌دهد.

روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی انجام شد. همچنین برآورد الگوی تحقیق با استفاده از نرم‌افزار STATA صورت گرفت.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان

مطابق نتایج، حدود ۵۵/۷ درصد پاسخ‌گویان مرد و ۴۳/۸ درصد نیز زن بوده‌اند. میانگین سنی پاسخ‌گویان ۳۳ سال بوده که در طیف سنی ۱۸ تا ۴۰ سال قرار دارند. به‌طور مشخص، توزیع سنی افراد مورد بررسی نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از پاسخ‌دهندگان در گروه‌های میانسالی قرار دارند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال است که با ۳۵/۱ درصد بزرگ‌ترین سهم را به خود اختصاص داده و نما نیز در همین طبقه قرار دارد. پس از آن، گروه‌های ۴۰ تا ۵۰ سال و ۵۰ تا ۶۰ سال به‌ترتیب ۲۴/۱ درصد و ۲۳/۸ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهند که بیانگر حضور قابل‌توجه افراد میانسال و میانسالی رو به سالمندی در جامعه مورد مطالعه است. همچنین ۱۴/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان در گروه سنی بیش از ۶۰ سال قرار داشته‌اند. برای گروه سنی کمتر از ۳۰ سال موردی ثبت نشده است که نشان می‌دهد جوانان سهم بسیار اندکی در این نمونه داشته‌اند.

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد.....

مجموع، ترکیب سنی ۱۰۵ فرد نمونه حاکی از آن است که جامعه آماری عمدتاً متشکل از افراد با تجربه کاری و سنین میانی است.

بررسی سطح تحصیلات پاسخ‌گویان نیز نشان داد که حدود ۲۰/۷۴ درصد از افراد بی‌سواد، ۱۶/۷۲ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۰/۵۶ درصد دارای تحصیلاتی در سطح راهنمایی، ۲۸/۷۹ درصد در سطح متوسط و ۸/۵۰ درصد دارای مدرک تحصیلی دانشگاهی هستند.

همچنین بررسی میزان درآمد پاسخ‌گویان در منطقه مورد مطالعه نشان داد که ۵۶ درصد پاسخ‌گویان درآمدی بین ۵۰ تا ۱۰۰ میلیون ریال، ۲۴ درصد درآمدی بین ۱۱۰ تا ۱۵۰ میلیون ریال، ۱۴ درصد درآمدی بین ۱۶۰ تا ۲۰۰ میلیون ریال و ۶ درصد از درآمدی بیش‌تر از ۲۰۰ میلیون ریال برخوردارند. لازم به ذکر است که ۵۶ درصد افراد مورد بررسی شاغل بوده که به‌طور میانگین روزی ۵/۵ ساعت کار می‌کنند.

نتایج برآورد مدل لوجستیک

نتایج برآورد مدل عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد فرزندان با استفاده از رگرسیون لاجیت و بهره‌گیری از تحلیل تک متغیره و آنالیز رگرسیون چند متغیره در ادامه ارائه و مورد بررسی قرار می‌گیرد. جدول ۱ ضریب تغییرات متغیرهای بعد اقتصادی را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بعد اقتصادی افزایش سطح درآمد مرد و اشتغال مردان به ترتیب با ضریب ۴/۵۸ و ۲/۱۲ با افزایش تمایل به تعدد فرزندان به‌طور معنی‌داری مرتبط است.

جدول ۱. ضریب تغییرات متغیرهای بعد اقتصادی

مولفه	شاخص	ضریب	p
اشتغال (مرد - زن)	شاغل بودن مرد	۲/۱۲۷	۰/۳۵
	درآمد سالیانه مرد	۴/۵۸۸	۰/۰۰
	ساعات کار مرد	۰/۱۵۵	۰/۱۹
	کمک خرج داشتن مرد	۱/۲۴۵	۰/۲۵
	پس انداز مرد	۱/۴۸۵	۰/۱۶
	ساعات کار زن	۰/۴۵۹	۰/۱۸
	درآمد ماهیانه زن	۳/۰۷۲	۰/۱۹
	کار پنهان زن	-۰/۱۲۳	۰/۸۳
	اشتغال زن	۲/۱۲۳	۰/۴۸
	دارایی	دارای مالکیت منزل مسکونی	-۱/۷۶۹
نوع منزل مسکونی (اجاره‌نشینی)		-۳/۸۷۹	۰/۶۹
وسیله نقلیه (ماشین یا موتور سیکلت)		-۱/۰۸۵	۰/۷۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

همچنین مطابق نتایج جدول ۲ در بعد اجتماعی - فرهنگی، تعداد دفعات ازدواج مرد (با ضریب ۲/۳۶) شرکت بیشتر زنان و مردان در آیین‌های مذهبی (با ضریب ۳/۴۵)، انجام واجبات دینی (با ضریب ۳/۲۵) با افزایش تمایل تعدد فرزندان ارتباط مستقیمی دارد.

جدول ۲. ضریب تغییرات متغیرهای بعد اجتماعی - فرهنگی

مولفه	شاخص	ضریب	pv
ویژگی‌های فردی	سن مرد	۰/۴۱۴	۰/۵۵
	تحصیلات مرد	۰/۳۱۵	۰/۴۵
	سن زن	۰/۷۰۹	۰/۴۱
	تحصیلات زن	۰/۴۵۸	۰/۵۴
	محل سکونت	۲/۳۶۸	۰/۶۱
رسانه‌های جمعی	رادیو و تلویزیون	۲/۸۱۲	۰/۷۸
	شبکه‌های اجتماعی	۱/۲۰۳	۰/۷۲
	روزنامه‌ها	۲/۳۵۴	۰/۶۵
ازدواج	تعداد دفعات ازدواج مرد	۲/۳۶۵	۰/۴۸
	شرکت در آیین‌های مذهبی	۳/۴۵۶	۰/۴۷
اعتقاد به سیره انبیاء	انجام واجبات دینی	۳/۲۵۸	۰/۳۱
	رفتن به زیارت امکان مذهبی	۲/۷۸۳	۰/۳۸
مسائل تنظیم خانواده	امکانات پیشگیرانه از باروری	۱/۳۶۸	۰/۷۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۳ نشان دهنده تأثیرگذاری درآمد بر تمایل به فرزند است. مطابق یافته‌ها، تأثیر مستقیم و معنی‌دار درآمد بر تمایل به فرزند قابل مشاهده است.

جدول ۳. تأثیرگذاری درآمد بر تمایل به فرزند در منطقه سیستان

آماره‌های ارزیابی	ضریب	pv
فرزند پسر	۲/۹۸۷	۰/۱۲
فرزند دختر	۱/۹۸۶	۰/۲۱
درآمد مرد	۰/۴۱۵	۰/۳۹
سن زن	۰/۳۹۸	۰/۴۵
ساعت کار زنان	۱/۵۳۶	۰/۳۱
کمک خرج داشتن مرد	۰/۶۵۹	۰/۴۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد.....

حد مطلوب فرزندآوری از دیدگاه زنان و مردان روستایی (تحلیل اثر نهایی)

نتایج جدول ۴ بیانگر تمایل زنان و مردان روستایی به فرزندان بیشتر دارد. در این راستا بین درآمد ماهیانه مردان با داشتن تعداد فرزندان رابطه مثبت وجود دارد. در واقع تمایل خانوارهای روستایی به داشتن فرزند بیشتر به عنوان یکی از نشانه‌های زندگی سنتی در مناطق روستایی سیستان به شمار می‌رود؛ چراکه فرزندان به عنوان نیروی کار در انجام فعالیت‌های کشاورزی خانوار، مشارکت دارند.

جدول ۴. خروجی نهایی مدل تحقیق

شاخص	ضریب	pv
فرزند پسر	۲/۳۹۷	۰/۴۱
فرزند دختر	۰/۴۱۰	۰/۳۷
درآمد مرد	۰/۴۱۵	۰/۴۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۵ نتیجه محاسبه اثر نهایی یک فرزند بیشتر (تمایل به فرزند دوم) را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج، سن زن در سطح معنی‌داری ۵ درصد با داشتن فرزند دوم رابطه مستقیم دارد. این در حالی است که نوع جنسیت با داشتن فرزند دوم رابطه معکوس دارد. این نتیجه بیانگر آن است که آنچه که برای والدین اهمیت دارد، داشتن فرزند است و جنسیت آن (پسر یا دختر بودن) اهمیتی ندارد.

جدول ۵. اثر نهایی تمایل به یک فرزند بیشتر (فرزند اول به فرزند دوم)

شاخص	ضریب	pv
فرزند پسر	-۰/۰۰۲	۰/۳۹
فرزند دختر	-۰/۳۱۲	۰/۴۵
سن زن	۰/۰۰۴	۰/۲۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه محاسبه اثر نهایی یک فرزند بیشتر (تمایل به فرزند سوم) در جدول ۶ ارائه شده است. همان طور که مشاهده می‌شود، سن زن با داشتن فرزند سوم در سطح معنی‌داری ۵ درصد رابطه مستقیم نشان داده است. همچنین جنسیت فرزندان برای والدین و همچنین در صورتی که دارا بودن کمک خرج با داشتن فرزند سوم رابطه مستقیم دارد.

جدول ۶. اثر نهایی تمایل به یک فرزند بیشتر (فرزند دوم به فرزند سوم)

شاخص	ضریب	pv
فرزند پسر	۰/۶۸	۰/۶۴
فرزند دختر	۰/۰۷	۰/۶۳
کمک خرج داشتن مرد	۰/۰۵۷	۰/۳۷
سن زن	۰/۳۵	۰/۴۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۷ نتیجه محاسبه اثر نهایی تمایل به فرزند چهارم را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج ساعت کار زن با داشتن فرزند چهارم رابطه معکوس دارد. در مقابل، درآمد ماهیانه مرد و کمک خرج داشتن مرد با داشتن فرزند چهارم رابطه مستقیم نشان داده است.

جدول ۷. اثر نهایی تمایل به یک فرزند بیشتر (فرزند سوم به فرزند چهارم)

شاخص	ضریب	pv
درآمد ماهیانه مرد	۰/۳۵۸	۰/۴۱
کمک خرج داشتن مرد	۰/۳۹۰	۰/۴۱
ساعت کار زن	-۰/۳۶۴	۰/۴۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

از نکات در خور توجه (جدول ۸) این است که زنان و مردان روستایی در منطقه مورد مطالعه متمایل به افزایش تعداد فرزندان و داشتن فرزند پنجم هستند. دلیل این امر مشارکت و مساعدت فرزندان با والدین در انجام امورات کشاورزی است. این مهم با عنایت به اینکه فعالیت اقتصادی غالب مردم در منطقه سیستان کشاورزی است، دور از انتظار نیست. دارا بودن فرزند بیشتر به منزله توان بیشتر خانوارها در انجام کسب و کارهای کشاورزی است. بر اساس نتایج شاغل بودن زن نیز با داشتن فرزند پنجم رابطه معکوس دارد. در این خصوص لیبنشتاین معتقد است که بیشتر بودن منافع اقتصادی حاصل از وجود فرزند در مقایسه با هزینه‌های مربوط موجب افزایش تمایل خانوارها به فرزندآوری می‌شود.

جدول ۸. اثر نهایی تمایل به یک فرزند بیشتر (فرزند چهارم به فرزند پنجم)

شاخص	ضریب	pv
فرزند پسر	۰/۱۳۶	۰/۴۱
فرزند دختر	۰/۱۳۹	۰/۴۲
شاغل بودن زن	-۰/۳۶۴	۰/۴۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به تعدد.....

جدول ۹ نیز نتایج محاسبه اثر نهایی تمایل به یک فرزند بیشتر (فرزند پنجم به فرزند ششم) را نشان می‌دهد. مطابق یافته‌ها، در منطقه مورد مطالعه، والدین تمایلی به داشتن بیش از پنج فرزند ندارند.

جدول ۹. اثر نهایی تمایل به یک فرزند بیشتر (فرزند پنجم به فرزند ششم)

شاخص	ضریب	Pv
فرزند پسر	۰/۳۴۴	۰/۵۴
فرزند دختر	۰/۳۳۵	۰/۶۳
درآمد مرد	۰/۴۵۲	۰/۵۲
شاغل بودن زن	-۰/۳۶۴	۰/۴۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

رابطه دوسویه بین اشتغال زن با تمایل به فرزندآوری و درآمد مرد با تعداد فرزند

نتیجه بررسی وجود رابطه دوسویه میان متغیرهای اشتغال زن با تمایل به فرزندآوری و درآمد مرد با تعداد فرزند در جدول‌های ۱۰ و ۱۱ ارائه شده است. همان‌طور که نتایج مندرج در جدول ۱۰ نشان می‌دهد، مقدار آماره کای دو محاسبه شده از آماره کای دو جدول با درجه آزادی ۱ بیشتر است. این نتیجه بیانگر رد فرضیه صفر مبنی بر وجود رابطه دوسویه میان اشتغال زنان و داشتن تعداد فرزند (بیشتر از ۵ فرزند) مردود است و بنابراین اشتغال زنان یک متغیر برون‌زا شناخته شد.

جدول ۱۰. آزمون رابطه دوسویه میان اشتغال زن و تمایل به فرزندآوری

شاخص	ضریب	pv
اشتغال زنان	-۲/۲۲۳	۰/۰۰۰
تمایل به فرزندآوری	-۰/۰۶۳	۰/۷۵۷
$prob > chi2 = 0.23$		$chi2(1) = 1.39$

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مطابق نتیجه آزمون بررسی وجود رابطه دوسویه میان درآمد مرد و تعداد فرزند در منطقه مورد مطالعه (جدول ۱۱)، مقدار آماره کای دو محاسبه شده از آماره کای دو جدول با درجه آزادی ۱ کمتر است که مبین پذیرش فرضیه صفر است. بنابر این نتیجه، می‌توان گفت که میان متغیر درآمد مردان و داشتن تعداد فرزند در منطقه سیستان یک رابطه دوسویه وجود دارد و درآمد مردان یک متغیر درون‌زا است. بر اساس نتیجه مطالعه محمدصادقی و همکاران (Mohammad Sadeghi et al., 2024)، یکی از مهم‌ترین دلایل ماندگاری در منطقه سیستان، علاوه بر فرزندان و فامیل در محل

زندگی، داشتن شغل و درآمد کافی است. بنابراین در صورت فراهم بودن شرایط زیستی مناسب، زنان و مردان روستایی نسبت به زادگاه‌شان حس تعلق مکانی مطلوبی دارند.

جدول ۱۱. آزمون رابطه دوسویه میان درآمد مرد و تعداد فرزند

شاخص	ضریب	pv
درآمد مردان	۰/۳۰۰	۰/۰۰۰
تعداد فرزند	۰/۰۷۴۱	۳۶
$prob > chi2 = 0.85$		$chi2(1) = 0.03$

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف اصلی تحقیق حاضر، بررسی رابطه سطح درآمد و اشتغال مردان و زنان بر تعداد فرزندآوری در مناطق روستایی سیستان است. نتایج نشان داد که افزایش سطح درآمد و اشتغال مردان با افزایش تمایل به تعداد فرزندان رابطه معنی‌داری دارد. همچنین شرکت زنان در آیین‌های مذهبی، انجام واجبات دینی و زیارت با افزایش تعداد فرزندان ارتباط مستقیمی نشان داد. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های عرفانی و شجاعی (Erfani & Shojaei, 2017) و عباس‌زاده و همکاران (Abbaszadeh et al., 2018) مبنی بر وجود رابطه مثبت میان دینداری و خانواده‌گرایی با نگرش و تمایل به فرزندآوری (هرچه دینداری کاهش یابد، تعداد مطلوب فرزند کاهش می‌یابد و بالعکس)، همسو است. همچنین سن و شاغل بودن زنان به‌عنوان متغیرهای پیش‌بینی‌کننده منفی برای داشتن چهار فرزند یا بیشتر عمل می‌کنند. نتایج بیانگر آن است که میان متغیر اشتغال زنان و داشتن فرزند در منطقه سیستان رابطه دوسویه وجود ندارد و بنابراین متغیر مذکور برون‌زا شناخته شد. این نتایج با پژوهش قاسمی اردهایی و همکاران (Ghasemi Ardehaei et al., 2018) مبنی بر اینکه زنان شاغل تعداد فرزندان کمتری دارند، همسو است. از طرف دیگر، میان متغیر درآمد مردان و داشتن تعداد فرزند در منطقه سیستان یک رابطه دوسویه وجود دارد. میانگین تعداد فرزندان مورد نظر والدین، پنج فرزند است و بر اساس یافته‌ها، آنان تمایلی به فرزندآوری بیشتر ندارد. همچنین، میانگین سن جمعیت روستایی در منطقه مورد نظر به بالای ۵۵ سال رسیده است. این در حالی است که نرخ رشد جمعیت در روستاهای سیستان منفی بوده و پیش‌بینی می‌شود که در چند دهه آینده، پدیده پیری جمعیت به شدت در این مناطق تشدید شود. بر اساس مطالعات و نتایج سرشماری‌های جمعیتی، پس از سال ۱۳۷۵، مهاجرفرستی از ناحیه سیستان روندی صعودی طی کرده است؛ به طوری که در مدت ۱۰

سال (۱۳۷۵-۱۳۸۵) تعداد ۵ هزار و ۶۸۹ نفر، از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ تعداد ۱۶ هزار و ۵۲۲ نفر و طی پنج ساله ۱۳۹۰-۱۳۹۵ بیش از ۲۲ هزار و ۴۱۴ نفر از این منطقه مهاجرت کرده‌اند. این آمار نشان می‌دهد که در طول کمتر از سه دهه، تعداد مهاجرت از ناحیه سیستان بیش از چهار برابر شده است (Mohammad Sadeghi et al., 2024). این روند می‌تواند به کاهش نیروی کار کشاورزی، از بین رفتن سنت‌ها و فرهنگ روستایی، و در نهایت به مرگ روستاها منجر شود. بر اساس نتایج مطالعه، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- گسترش سیاست‌های حمایتی مناسب از روستاها و ایجاد فرصت‌های اشتغال و درآمدزایی به‌منظور ماندگاری جمعیت روستایی.
- ترویج فرهنگ فرزندآوری از طریق رسانه‌ها و نیز تقویت نقش باورهای مذهبی و سنتی در تصمیم‌گیری درباره تعداد فرزندان در راستای افزایش فرزندآوری.
- افزایش دسترسی به خدمات بهداشتی و مراقبت‌های بهداشتی در مناطق روستایی سیستان.
- ارائه بیمه تامین اجتماعی رایگان به خانواده‌های پرجمعیت به‌عنوان یکی از راهکارهای تشویقی برای افزایش نرخ باروری.

منابع

1. Abbasi-Shavazi, M.J. & Khani, S. (2014). Economic insecurity and fertility: case study of married women in Sanandaj district. *Journal of Population Association of Iran*, 9(17), 37-76. [In Persian]
2. Abbaszadeh, M., Aghaari Heer, T., Alizadeh Aghdam, M.B., & Adlipour, P. (2018). The role of religiosity, family orientation, new media and modern rethinking in the attitude towards childbearing in married men and women aged 18-49. *Jihad Academic Health Sciences Research Institute*, PP. 173-182. [In Persian]
3. Arabi, H., Maliki, M.H., & Bahrami, H. (2023). Identifying and prioritizing factors affecting childbearing in Iran. *Women's Strategic Studies*, 25(99), 129-164. [In Persian]
4. Caldwell, J. C. (1982). *Theory of Fertility Decline*. New York: Academic Press.
5. Erfani, A., & Shujaei, J. (2017). Living conditions and optimal number of children in Tehran. *Jihad Academic Health Sciences Research Institute*, Pp. 314-307. [In Persian]
6. Faiz, J. (2016). *Me and My Child*. Tehran: Amir Kabir Publications.

7. Ghasemi Ardahaii, A., Manafiazar, R., & Mahmoudiani, S. (2018). Social factors influencing the number of children of married women of Ahar Township. *Women's Strategic Studies*, 21(81), 143-166. [In Persian]
8. Ghasemi-Ardhaei., A., Manafi Azar, R. & Mahmoudiani, S.A. (2017). Social factors affecting the number of children of married women in Ahar city. *Quarterly Journal of the Social Cultural Council of Women and Family*, 21(81), 143-166. [In Persian]
9. Hasani, M., Mohammadzadeh, H., & Mohammadzadeh, F. (2019). Influencing factors on the ideal number of children in Sistan and Baluchestan province. *Iranian Population Studies*, 5(2), 91-125.
10. Hosseini, H. (2004). *An Introduction to Socioeconomic Demography and Family Planning*. Second Edition, Second Printing (First Edition), Hamedan, Bu-Ali Sina University Press. [In Persian]
11. Hosseini, H. (2013). *Socio-economic Demography and Family*. Bu-Ali Sina University. [In Persian]
12. Iran Statistics Center (2007). The results of the population and housing census of 2005. Available at: WWW.SCI.IR.
13. Iran Statistics Center (2009). *Estimating the Level and Pattern of Fertility in Iran Using the Method of Own Children: 1989-1999*. Tehran: Publications of Iran Statistics Center.
14. Lesthaeghe, R. J., & Neidert, L. (2006). Second demographic transition in the United State. *Population and Development Review*, 32(4), 669-698.
15. Malek, H., (2007). *Sociology of Stratums and Social Unequalities*. Payam Noor University Publications.
16. Mohammad Ghasemi, M. (2007). Investigating the status of age composition, cultivated area and willingness to live in the villages of Sistan region during 1975-85. Research Center. [In Persian]
17. Mohammad Sadeghi, M., Zaki, Y., Sadeghi, R., & Ghobadi, R. (2024). Demographic implications of fluctuations of helman river water rights in Sistan region. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 16(1), 107-126. [In Persian]
18. Najafi Asl., Z. (2022). Non-economic factors of women's reluctance to have children. *Social and Cultural Strategy*, 11(4), 25-45. [In Persian]
19. Rahnama, A., Rozbeh, N., Salimi Assal, A. Kazemi Gerashi, Z., Abbaszadeh, M., & Dabiri, F. (2022). Factors associated with childbearing in Iran: a systematic review. *Journal of Preventive Medicine*, 9 (1), 6-17. [In Persian]

20. Shapiro, D.B.O.T. (2017). Fertility, ethnicity, and education in the democratic republic of the Congo. *African Population Studies*, 31(1): 3253-3270.
21. Shreffler, K.M. (2016). Contextual understanding of lower fertility among U.S. women in professional occupations. *Family Issues*, 38 (2), 1-21.
22. Skirbekk, V. (2008). Fertility trends by social status. *Demographic Research*, 18(5).
23. Van de Kaa, D.J. (2003). Second demographic transition. In *Encyclopedia of Population, Demeny, P and McNicoll, G. (eds.). New York: Macmillan Reference. pp. 872-875.*

